

Syllabus CE Grieks 2009

Kernauteur: Homerus

Genre: Epiek

Titel: Lief en leed bij mens en god in de oorlog

Teksteditie: D.B. Monro & T.W. Allen, *Homeri Opera, Ilias*, Oxford 31920 (Oxford Classical Texts)

A. Tekstreflectie

1. Inleiding

In de *Ilias*, het eerste Homerische epos, wordt een episode verteld uit het laatste jaar van de tien jaar durende Trojaanse Oorlog. Herhaaldelijk blijkt welk effect de oorlog heeft op de emoties en gedragingen van mensen en goden.

De lezer krijgt een levendig beeld van de verschillende emoties die zich onder invloed van de oorlog voordoen bij mensen en goden aan zowel Griekse als Trojaanse zijde: triomf, angst en woede bij de strijdende partijen, twijfel en wanhoop aan de kant van belegeraars en belegerden, bezorgdheid van echtgenoten voor elkaar en voor hun kinderen, verdriet en rouw om de gesneuvelden aan beide zijden, en bij de partijdige goden nog in het bijzonder jaloezie.

Deze emoties manifesteren zich op verschillende manieren in de gedragingen van goden en mensen. De oorlog kan het beste in hen oproepen en leiden tot daden van moed, loyaliteit en trouw, maar ook het slechtste in hen losmaken en leiden tot overmoed, bedrog en blinde wraakzucht.

Het pensum bestaat uit een selectie van passages waarin ook voor de hedendaagse lezer de effecten herkenbaar zijn die een oorlog kan hebben op de emoties van mensen en goden: in een extreme situatie als een oorlog kunnen extreme emoties en gedragingen worden opgeroepen bij de betrokkenen.

2. Pensum

(De met een asterisk gemarkeerde passages worden in vertaling gelezen)

I 1-7 en	Achilles en Agamemnon: gekrenkt eergevoel en arrogante hebzucht Aansporing van de Muze en aankondiging van het centrale thema van de <i>Ilias</i> : de
8-247*	wrok van Achilles, die veel Grieken het leven heeft gekost. Verklaring van het ontstaan van de wrok: Agamemnon beledigt een priester van Apollo door te weigeren diens krijgsgevangen dochter Chryseïs vrij te

laten. Daarop stuurt Apollo de Grieken als vergelding een pestepidemie. Om deze pest af te wenden stemt Agamemnon er noodgedwongen mee in Chryseïs terug te geven aan haar vader. Als hij uit de reeds verdeelde krijgsbuit ter compensatie Briseïs, een krijgsgevangen slavin van Achilles, opeist, ontstaat er hooglopende ruzie tussen Agamemnon en Achilles. Achilles kondigt aan niet meer mee te zullen vechten.

Paris en Helena: tegenstrijdige gevoelens
III 314-372*
en 373-448

Paris heeft aangeboden de oorlog door een beslissend tweegevecht met Menelaüs te beëindigen. In het duel dat vervolgens plaatsvindt is Menelaüs de sterkste. Als hij op het punt staat Paris te doden, grijpt Aphrodite in. Zij tilt Paris op en zet hem neer in zijn slaapkamer in Troje. Daarna spoort ze Helena aan naar Paris toe te gaan. Helena verzet zich en laat zien wat zij diep in haar hart denkt over haar schaking en de machinaties van de godin. Maar tegen de wil van de godin kan een mens niets uitrichten. Als ze uiteindelijk naar Paris is gegaan blijkt hoe tegenstrijdig haar emoties zijn: eerst maakt zij sarcastische opmerkingen over het verloren gevecht, maar dan vraagt zij Paris het gevecht met Menelaüs niet voort te zetten, omdat het hem zijn leven zal kosten.

Aphrodite en Ares: pijn en frustratie bij goden
V 311-384 en
846-906*

Diomedes verwondt Aphrodite als zij op het slagveld haar zoon Aeneas in veiligheid probeert te brengen. Zij zoekt een goed heenkomen op de Olympus, waar zij door haar moeder Dione wordt getroost met de woorden dat de goden nu eenmaal het nodige te lijden hebben door de mensen. Even later verwondt Diomedes met ondersteuning van Athene Ares, die brullend opstijgt naar de Olympus, waar hij zich bij Zeus beklagt over Athene. Hoewel Zeus niet bijzonder gesteld is op deze zoon van hem en harde woorden spreekt, kan hij het toch niet aanzien dat Ares zo'n pijn lijdt en zorgt hij ervoor dat de wonden direct worden genezen.

Hector en Andromache: zorgen van liefhebbende echtgenoten
VI 390-502

Hector staat op het punt de strijd in te gaan en neemt afscheid van zijn bezorgde vrouw Andromache en zijn zoontje Astyanax. In het gesprek tussen Hector en Andromache, waarin grote nadruk wordt gelegd op Hectors onvermoeibare standvastigheid en loyaliteit tegenover zijn mede-Trojanen, wordt al vooruitgelopen op de gevolgen van zijn dood: het ergste dat Hector zich kan voorstellen is dat ooit Andromache als krijgsgevangen slavin, nagewezen door de omstanders, water zal halen voor een Griekse meesteres. Thuisgekomen bejammert Andromache met haar dienaressen Hector, want zij verwachten niet hem levend terug te zien.

- IX 1-51* Agamemnons wanhoop
Zeus heeft de goden verboden verder steun te verlenen aan de Grieken en Trojanen. Omdat Achilles niet meer meevecht, is het de Trojanen gelukt de Grieken tot binnen hun scheepskamp terug te dringen. Daar heerst nu angst. Agamemnon heeft zijn arrogante zelfvertrouwen verloren en stelt in een vergadering van de vorsten voor het beleg op te geven en naar het vaderland te vluchten. Diomedes wijst dit voorstel verontwaardigd van de hand.
- IX 622-655* Een beroep op Achilles' loyaliteit
Op voorstel van Nestor is een gezantschap naar Achilles gestuurd om hem over te halen weer aan de strijd deel te nemen. Ajax appelleert aan Achilles' loyaliteit tegenover zijn strijdmakkers, maar Achilles laat zich niet vermurwen: hij zal pas weer aan de strijd deelnemen als de Trojanen het scheepskamp binnen weten te dringen en zijn eigen schepen in brand steken.
- X 1-71* Helden in nood: slapeloosheid bij Agamemnon en Menelaüs
Het mislukken van het gezantschap is gerapporteerd in de vergadering van vorsten. Die nacht kunnen Agamemnon en Menelaüs van de zorgen niet slapen.
- XI 765-803 Nestor en Patroclus: belofte maakt schuld
In de strijd hebben de Trojanen de overhand. Nestor werkt op het gemoed van Patroclus door hem te herinneren aan de opdracht die zijn vader Menoetius hem meegaf bij zijn vertrek naar Troje. Menoetius had toen Patroclus op het hart gedrukt de jongere Achilles met goede raad ter zijde te staan. Dat moment is nu gekomen, zegt Nestor. En als goede raad niet lukt, laat Achilles dan in ieder geval zijn wapenrusting uitlenen om daarmee in zijn plaats ten strijde te trekken en zo paniek te zaaien onder de Trojanen en de Grieken een adempauze te geven.
- XIII 39-125* Partijdigheid bij de goden: Poseidon moedigt de Grieken aan
Er wordt hevig gevochten bij de muur rond het scheepskamp en de poort in de muur is al verbrijzeld. Omdat Zeus erop vertrouwt dat de goden zich houden aan zijn verbod om aan de strijd deel te nemen, heeft hij juist op dat moment zijn aandacht even laten verslappen. Daar maakt Poseidon onmiddellijk gebruik van: hij gaat naar het scheepskamp en bemoedigt de Grieken, die verlamd van schrik de Trojanen over hun muren zien klimmen.
- Hera en Zeus: list en bedrog bij de goden

- XIV 277-378* Hera heeft met vreugde gezien hoe Poseidon de Grieken bijstaat en besluit nog een stap verder te gaan. Zij verleidt Zeus, die daarna in slaap valt. Dit geeft Poseidon de gelegenheid de Grieken verder aan te vuren.
- XVI 1-69a Patroclus en Achilles: medelijden en hardvochtigheid
Patroclus komt bij Achilles en geeft uiting aan zijn verdriet om het leed van de Grieken; hij verwijt Achilles zijn hardvochtigheid. Achilles laat zich vermurwen zijn wapenrusting aan Patroclus te lenen en hem de strijd in te laten gaan, precies zoals Nestor had voorgesteld.
- XVI 419-461 Zeus en Hera: vaderliefde en jaloezie bij de goden
Patroclus zaait paniek onder de Trojanen. Dan raakt hij in gevecht met Sarpedon, een zoon van Zeus. Zeus kijkt toe en overweegt heel even of hij Sarpedon ongedeerd uit de strijd zal verwijderen, maar bits smoort de jaloeze Hera dit blijk van medeleven in de kiem. Wel kan zij accepteren dat Zeus ervoor zorgt dat het lichaam van Sarpedon met de hem toekomende eer behandeld zal worden.
- XVI 462-505* De dood van Sarpedon: het lot van een gedode strijder
Sarpedon wordt door Patroclus getroffen. Stervend spoort hij Glaucus aan zijn lichaam te redden en hem zo de schande te besparen dat zijn wapenrusting door de vijand wordt buitgemaakt.
- XVI 777-867* Patroclus en Hector: overmoed en triomf
Door de overwinning op Sarpedon vergeet Patroclus de opdracht van Achilles om meteen terug te keren nadat hij de Trojanen uit het scheepskamp heeft verdreven. In zijn overwinningsroes weet hij van geen ophouden. Dan komt zijn einde: Apollo ontwapent hem, waarna Hector hem doodt. Stervend hoort Patroclus Hectors triomfantelijke grootspraak aan en voorspelt hem dat hij door de hand van Achilles zal sterven.
- XVII 424-458* De paarden van Achilles treuren om de dood van Patroclus
De twee onsterfelijke paarden van Achilles, die de strijdswagen van Patroclus getrokken hebben, staan stokstijf en huilen met gebogen hoofd om Patroclus. Zeus leeft met hen mee.
- XVIII 1-93* Thetis en Achilles: troost van een moeder
Het bericht van de dood van Patroclus bereikt Achilles. Hij barst uit in zulke hevige jammerklachten, dat zijn moeder Thetis het hoort in de diepten van de zee. Zij komt haar zoon troosten. Haar troost mag niet baten: het enige dat nog telt voor Achilles is wraak op Hector.

- Briseïs en Patroclus: verdriet van een slavin bij het verlies van haar beschermer
- XIX 238-302* Het conflict tussen Agamemnon en Achilles wordt met veel ceremonieel bijgelegd. Achilles zal weer meedoen aan de strijd. Briseïs wordt teruggebracht en huilt bij het lijk van Patroclus. In haar jammerklacht beschrijft zij de positie van veel vrouwen in oorlogstijd: zij is als slavin weggevoerd na een strijd waarin haar man en drie broers zijn gesneuveld. Patroclus was de enige die zich toen om haar lot bekommerde.
- Griekse vorsten: heimwee naar huis
- XIX 303-339 Voor Achilles is de dood van Patroclus bijna nog erger dan die van zijn oude vader Peleus of die van zijn jonge zoon Neoptolemus zou zijn. Deze verwijzing naar het thuisfront vindt weerklank bij de Griekse aanvoerders, die huilen om alles wat zij thuis hebben achtergelaten.
- Achilles en Hector: blinde wraakzucht
- XXII 337-409 Hector is in een tweegevecht door Achilles verslagen. Stervend smeekt hij Achilles zijn lichaam niet ten prooi te laten aan de honden. Hij belooft zelfs geschenken, als Achilles zijn lichaam aan de Trojanen teruggeeft om te verbranden, maar dat mag niet baten. Gedreven door blinde wraakzucht mishandelt Achilles het lijk van Hector en sleept het achter zijn wagen aan.
- Priamus, Hecuba en Andromache: verdriet om zoon en echtgenoot
- XXII 410- 515* Hectors ouders zien vanaf de stadsmuur hoe Achilles het lijk van hun zoon mishandelt en geven uiting aan hun verdriet. Dan hoort Andromache buiten het gejammer en rent naar de stadsmuur. Ook zij ziet wat Achilles met Hector doet. In haar klaagzang voorziet zij het harde lot dat de vaderloze Astyanax nu te wachten staat.
- Achilles en Priamus: medelijden met een vader in nood
- XXIV 468-533 Achilles heeft van de goden het bevel gekregen het lijk van Hector terug te geven.
- en 534-595* Priamus komt, begeleid door Hermes, ongezien naar het kamp van de Grieken. Daar vraagt hij Achilles Hectors lijk aan hem af te staan. Achilles is geroerd door de bedroefde oude vader, die hem aan zijn eigen vader herinnert. Hij toont respect voor de wil van de goden en geeft toe. De geschenken die Priamus als losprijs heeft meegebracht, worden afgeladen en Achilles draagt slavinnen op het lijk van Hector te verzorgen.

Vaardigheden

De kandidaat kan begripsvragen over de in de inleiding beschreven thematiek en over teksten uit het pensum beantwoorden en zijn antwoorden desgevraagd onderbouwen met citaten uit de voorliggende tekst(en) (eindterm 5+6).

De kandidaat kan in een Griekse tekst uit het pensum elementen aanwijzen die de opbouw en de samenhang van die tekst zichtbaar maken (eindterm 2).

De kandidaat kan een passage van een voorliggende tekst uit het pensum parafraseren en daarmee de essentie ervan weergeven (eindterm 7+8).

De kandidaat kan inhoudelijke verschillen en overeenkomsten aangeven en toelichten tussen een Griekse tekst uit het pensum en een vertaling hiervan (eindterm 3).

De kandidaat kan kenmerkende verschillen die samenhangen met verschillen tussen het Griekse en het Nederlandse taalsysteem, aangeven en toelichten aan de hand van een Griekse tekst uit het pensum en een vertaling hiervan. De vragen kunnen grammaticale en stilistische aspecten betreffen, mits in dienst van het tekstbegrip (eindterm 4).

De kandidaat kan vertaalde Griekse of Latijnse teksten die inhoudelijk verwant zijn met of aansluiten bij de thematiek van het pensum, vergelijken met teksten uit het pensum en een beargumenteerde toelichting geven op overeenkomsten en verschillen (eindterm 13).

De kandidaat kan vorm en inhoud van een tekst of afbeelding uit latere tijd die inhoudelijk verwant is met of aansluit bij de thematiek op hoofdpunten kritisch vergelijken met teksten uit het pensum en een beargumenteerde toelichting geven op overeenkomsten en verschillen (eindterm 14).

De kandidaat kan – eventueel met behulp van nadere aanwijzingen met betrekking tot omvang en te gebruiken (typen van) argumenten – een gegeven stelling met betrekking tot de inhoud van een gelezen tekst beargumenteerd verdedigen of bestrijden. N.B. De globale inhoud van de pensumteksten wordt bekend verondersteld (eindterm 15).

3. Genre en tekstsoort

Het epos is een lang verhalend gedicht geschreven in de dactylische hexameter.

Hoofdpersonen in een epos zijn helden uit het verleden, maar ook de goden spelen een belangrijke rol: zij sturen de handeling of nemen er zelfs aan deel.

De bekendste epische gedichten uit de klassieke oudheid, zijn de *Ilias* en de *Odysee* van Homerus (9^e of 8^e eeuw v. Chr.) en de *Aeneïs* van Vergilius (1^e eeuw v. Chr.).

Het Homerische epos is het eindproduct van een lange traditie van orale zangkunst. Deze traditie ontstond in de Myceense tijd (1600-1200 v. Chr.). Rondtrekkende beroepszangers

(ᾠδοί) droegen aan vorstenhoven en bij feesten epische gedichten voor onder begeleiding van een snaarinstrument. Toen in de 11^e eeuw v. Chr. talrijke Grieken een nieuwe woonplaats vonden in Klein-Azië, werd de traditie daar voortgezet, eerst door Aeolische, later door Ionische zangers. Zo ontwikkelde zich in de loop der eeuwen een epische kunsttaal, die niet correspondeert met enig gesproken dialect en waarin elementen uit verschillende talen voorkomen.

De orale achtergrond van het Homerische epos blijkt uit het terugkeren van dezelfde scènes (zgn. *typische scènes*) en dezelfde verzen en versdelen (*formules*). Zo'n formule kan bestaan uit een vaste combinatie van een zelfstandig naamwoord met een bijvoeglijk naamwoord (*epitheton ornans*). Deze terugkerende elementen stelden een zanger in staat zijn gedichten al zingend te componeren. We moeten ons hierbij noch improvisatie noch recitatie voorstellen, maar iets daartussen in: bij iedere voordracht ontstond er weer een nieuw gezang, waarbij evenwel de verhaalstof in grote lijnen vaststond en waarbij een zanger ook gedurende vele jaren aan eenzelfde zang kon schaven. Naast de Homerische epen zijn er nog andere epen geweest over andere episodische uit de Trojaanse oorlog of over andere thema's, zoals het Thebaanse koningshuis.

In het Homerische epos hebben we te maken met een alwetende verteller die zelf geen rol speelt in het verhaal. Zijn alwetendheid blijkt uit het feit dat hij de afloop van het verhaal en de gedachten van de personages kent. Deze alwetendheid wordt gepresenteerd als het resultaat van de inspiratie die hij van de Muze ontvangt. Naast de verteller zijn ook de personages zelf veelvuldig aan het woord. De *Ilias* bestaat voor bijna de helft, de *Odyssee* zelfs voor meer dan de helft uit directe rede. Hierdoor kan de dichter vanuit verschillende perspectieven zijn verhaal vertellen

De verteller levert maar zelden expliciet commentaar op de handeling, maar zijn hand blijkt wel duidelijk uit manipulaties van de vertelling. Zo kan hij - of een personage - vooruitlopen op het verhaal (*prospectie*) of teruggrijpen op een eerdere gebeurtenis (*retrospectie*).

Een zeer typerend onderdeel van het antieke epos is de vergelijking, die normaal gesproken bestaat uit (1) afgebeelde, (2) beeld, en (3) punt van overeenkomst. Dit punt van overeenkomst wordt meestal, maar niet noodzakelijk, gemarkeerd door een woordelijke overeenkomst. Bij de interpretatie van een vergelijking kan men onderscheid maken tussen de primaire functie (illustratie van een onderdeel van het verhaal) en verschillende secundaire functies (aan de vertelling toegevoegde waarde, zoals het opwekken van emoties (*pathos*) en *prospectie*).

Vaardigheden

De kandidaat kan in een voorgelegde tekst uit het pensum de genrekenmerken benoemen en deze kennis toepassen bij het interpreteren van de tekst (eindterm 10b).

De kandidaat kan in een voorgelegde tekst uit het pensum de kenmerken van de tekstsoort benoemen en deze kennis toepassen bij het interpreteren van de tekst. De in de CEVO-minimumlijst (zie Gele Katern 2002, nr. 25/26) opgenomen termen worden bekend verondersteld (eindterm 10a).

De kandidaat kan aan de hand van een tekst uit het pensum de literaire technieken en verteltechnische en stilistische middelen benoemen en deze kennis toepassen bij het interpreteren van de tekst (**eindterm 11**).

B. Cultuurreflectie

1. Homerus en zijn werken

De *Ilias* en de *Odyssee* staan van oudsher op naam van Homerus. Over zijn persoon en de plaats waar hij leefde is nauwelijks iets met zekerheid te zeggen evenals over de periode waarin hij leefde. Volgens sommigen was dat in de 9e eeuw v. Chr., volgens anderen in de 8e. Het is zelfs onzeker in hoeverre hij als auteur van de *Ilias* én *Odyssee* beschouwd kan worden. Deze onzekerheid over de vraag waar en wanneer Homerus leefde bestond al in de oudheid. En ook toen wist men niet of de *Ilias* en *Odyssee* allebei van zijn hand waren. In de 18e eeuw is daar nog een beroemde wetenschappelijke controverse bijgekomen, de zogeheten 'Homerische kwestie'. Hierin stonden twee partijen tegenover elkaar, de 'Analytici' en de 'Unitariërs'. De Analytici waren op grond van door hen vastgestelde tegenstrijdigheden in de beide werken van mening dat de *Ilias* en de *Odyssee* een mengsel zijn van kortere, door verschillende dichters gecomponeerde gedichten. De Unitariërs daarentegen vonden dat in de eenheid en samenhang van *Ilias* en *Odyssee* het bewijs te vinden is voor de meesterhand van één briljante dichter van zowel *Ilias* als *Odyssee*.

In de 20e eeuw heeft Milman Parry deze kwestie een nieuwe wending gegeven. Volgens zijn theorie vormen de *Ilias* en *Odyssee* het eindpunt van een eeuwenlange mondelinge overlevering. Zangers zouden met behulp van vaste basiselementen (verzen en versdelen, de zogenaamde *formules* en hele scènes, de zogenaamde *typische scènes*) improviserenderwijs telkens nieuwe versies van bekende verhalen gecomponeerd hebben. Homerus zou zo'n zanger geweest kunnen zijn. Omdat de theorie van Parry verklaringen bood voor allerlei problemen die waren gevonden met betrekking tot de *Ilias* en *Odyssee* (zoals de door de Analytici vastgestelde tegenstrijdigheden en het voorkomen van taalelementen uit verschillende tijden en dialecten), is zijn theorie vrij algemeen aanvaard.

2. De rol van de goden

De Homerische goden zijn onsterfelijk en verouderen niet. Ze leven op de Olympus. Ze zijn antropomorf, handelen als mensen en vertonen menselijke emoties. De andere goden zijn ondergeschikt aan Zeus, de oppergod. Boven alle goden staat het Lot.

De goden volgen de gebeurtenissen bij de stervelingen en grijpen daarin regelmatig in. Ze kunnen aan mensen verschijnen (meestal in menselijke gedaante), hun gedachten ingeven of moed inblazen, maar ook misleiden. In de *Ilias* zijn vrijwel alle goden emotioneel betrokken bij de oorlog en grijpen zij in ten gunste van hun kinderen en favorieten: Aphrodite redt Paris en Aeneas, Zeus wil zijn zoon Sarpedon sparen, Athene helpt Achilles en Diomedes,

Poseidon en Hera proberen ondanks Zeus' verbod de Grieken te helpen, Apollo misleidt Patroclus en Athene Hector. Ook het beroemde slot van de *Ilias* (Achilles laat zich overhalen het lijk van Hector terug te geven aan Priamus) is deels het gevolg van goddelijke betrokkenheid

3. Cultuur-historische context

In de periode van ca. 1600-1200 v. Chr. bloeide op het Griekse vasteland de Myceense beschaving. Resten van versterkte burchten uit die periode zijn gevonden in onder meer Mycene, Tiryns en Pylos. Intensieve contacten met Kreta blijken uit de beeldende kunst en ook uit het schrift: de Grieken op het vasteland hadden een schriftvorm overgenomen van de Kretenzers en aangepast aan de behoeften van het Grieks. Dit lettergreepschrift, het zogenaamde Lineair-B, werd slechts door weinigen beheerst en lijkt uitsluitend gebruikt te zijn voor administratieve doeleinden. Omstreeks 1200 v. Chr. komt er een einde aan de Myceense beschaving, vermoedelijk mede door vanuit het noorden binnentrekkende Doriërs. Een deel van de bevolking wordt over zee gedreven en vestigt zich op de kust van Klein-Azië.

Van de periode 1200-800 v. Chr. (de zogenaamde 'Donkere Eeuwen') weet men betrekkelijk weinig. Wel is bekend dat naast het brons van de Myceense beschaving het ijzer als gebruiksmateriaal zijn intrede doet. De kennis van het schrift is met de val van de Myceense paleizen verloren gegaan, maar vermoedelijk in de 8^e eeuw v. Chr. wordt er een nieuw schrift in gebruik genomen, overgenomen van de Feniciërs. Mogelijk heeft Homerus bij het componeren gebruik gemaakt van dit schrift.

Als de Trojaanse oorlog werkelijk heeft plaatsgevonden, moet dat aan het eind van de Myceense beschaving zijn geweest. Door hun lange ontstaansgeschiedenis komen in de Homerische epen ook veel elementen uit de daarop volgende perioden voor. Heinrich Schliemann wilde met zijn opgravingen in Hissarlik (Troje) en Mycene (vanaf 1870) bewijzen dat de Trojaanse oorlog werkelijk heeft plaatsgevonden en heeft daarmee een belangrijke bijdrage geleverd aan onze kennis over de Myceense beschaving.

Vaardigheden

De kandidaat kan aan de hand van een voorgelegde tekst of citaat vragen beantwoorden over het leven van de kernauteur voor zover dit van belang is voor het juiste begrip van de thematiek en de teksten uit het pensum (eindterm 9).

De kandidaat is op de hoogte van de cultuur-historische context waarin de tekst van de kernauteur gefunctioneerd heeft, en kan deze kennis toepassen bij het beantwoorden van vragen naar aanleiding van een voorgelegde tekst (eindterm 12).

C. Taalreflectie

1. Metriek

- dactylische hexameter (de cesuren worden niet bekend verondersteld)

2. Taal

2.1. Algemeen

- niet gecontraheerde vormen (ἄλγεα i.p.v. ἄλγη, προσεφώνεε i.p.v. προσεφώνει)
- η ook na ε, ι of ρ (παχείη i.p.v. παχεία)
- vormen met enkele en dubbele medeklinker (γέλασσε en γελάσασα, Ἀχιλλεύς en Ἀχιλεύς)
- preposities ἐνί i.p.v. ἐν en ἐς i.p.v. εἰς
- κε(v) = ἄν

2.2. Verbum

- facultatief gebruik van het augment (τεῦχε naast ἔτευχε)
- tmesis (ἔκ τ' ὀνόμαζε)
- infinitivusuitgang -(ε)μεναι (διεξίμεναι naast διεξιέναι)

2.3. Nomen

- gen.sg. o-decl.: -οιο i.p.v. -ου (χοροῖο i.p.v. χοροῦ)
- dat.pl. a-decl.: -ησι(v) i.p.v. -αις (γλαφυρῆσιν i.p.v. γλαφυραῖς)
- dat.pl. o-decl.: -οισι(v) i.p.v. -οις (οἰωνοῖσι i.p.v. οἰωνοῖς)
- dat.pl. gem.decl.: -εσσι(v) i.p.v. -σι(v) λέχεσσι i.p.v. λέχεσι, ἄνδρεσσιν i.p.v. ἀνδράσι)
- verbuiging van νηῦς (= Att. ναῦς) (νηός, νηί, νεῶν, νηυσίν, νέεσσι, νῆας)
- suffixen -δε en -θεν (οἶκονδε, Σκυρόθεν)

2.4. Pronomina

- pronomina personalia τοι, οί, μιν
- het latere lidwoord met functie van pronomina demonstrativa (ὁ δέ)

2.5. Syntaxis

- bijwoordelijk gebruik van preposities (περὶ δὲ Τρωαὶ ἄλις ἦσαν)
- τε in relatieve bijzinnen met algemene strekking
- voorzetsels in anastrophe (νηυσὶν ἔπι γλαφυρῆσιν)

Vaardigheden

De kandidaat kan een dactylische hexameter scanderen en in voorkomende gevallen de relatie leggen tussen metrum en de orale traditie.

De kandidaat kan een ongeziene authentieke tekst vertalen die nauw aansluit bij de gelezen teksten. Hierbij worden de in de teksten van de kernauteur frequent voorkomende morfologische, syntactische en stilistische verschijnselen bekend verondersteld. Bij de annotatie wordt de omschrijving van de CEVO (zie Gele Katern 2002, nr. 25/26) van de

*minimumkennis op het gebied van morfologie, syntaxis en stilistiek als uitgangspunt genomen (**eindterm 1**).*